

Anna Tuori

ELATUSAPUPROSESSI JA LAPSEN OIKEUSTURVAN
TOTEUTUMINEN

Liiketalouden koulutusohjelma
2019

ELATUSAPUPROSESSI JA LAPSEN OIKEUSTURVAN TOTEUTUMINEN

Tuori, Anna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Marraskuu 2019
Ohjaaja: Kuohukoski, Minna
Sivumäärä: 29
Liitteitä: 1

Asiasanat: elatusapu, lapsen elatus, elatusvelvollisuus, lapsen oikeudet, lapsioikeus

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin elatusapuprosessia, sen eri vaiheita ja epäkohtia, sekä näiden vaikutusta lapsen oikeusturvan toteutumiseen. Lapsella on lain mukaan oikeus riittävään elatukseen ja lain mukaan vastuu lapsen elatuksesta on vanhemmilla. Elatusapuprosessi pitää kuitenkin sisällään vaiheita ja epäkohtia, jotka mahdollistavat sen, että lapsen oikeus elatukseen ei toteudu tai se toteutuu viiveellä. Koska lapsi on useimmiten täysin vanhempiensa huolenpidon varassa ja koska lapsen ravintoon, asumiseen ja vaatetukseen liittyvät perustarpeet vaativat tulla välittömästi tyydytetyiksi, aiheuttaa tämä epäkohta vakavia puutteita lapsen oikeusturvaan. Suomessa noin 30 000 lasta vuosittain kokee vanhempiensa eron ja näin ollen elatusapuprosessi ainakin osittain koskettaa merkittävää osaa suomalaislapsista. Lapsiperheköyhyyden laajakantoisia ja vakavia vaikutuksia on viime vuosina tutkittu paljon, ja juuri yksinhuoltajaperheet ovat korostuneesti esillä useimmilla lapsiperheköyhyyden mittareilla.

Opinnäytetyö toteutettiin oikeudellisena empiirisenä tutkimuksena ja tutkimusotteena hyödynnettiin kvalitatiivista menetelmää. Teorian tutkimuksessa toimi aihealueeseen liittyvä lainsäädäntö. Myös lainvalmisteluaineistoa ja oikeuskäytäntöä hyödynnettiin soveltuvien osien. Opinnäytetyön aineistona käytettiin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, viranomaistietoa ja artikkeleja.

Tutkimuksen johtopäätöksenä todettiin, että elatusapuprosessi pitää sisällään vaiheita ja epäkohtia, jotka heikentävät lapsen oikeusturvaa. Ongelmallisia lapsen oikeusturvan toteutumisen kannalta ovat elatusapuprosessin pitkittyminen, tilanteet, joissa sovinnollista elatussopimusta ei synny sekä eräät Kansaneläkelaitoksen maksamaan elatus-tukeen liittyvät seikat. Opinnäytetyössä selvitettiin myös joulukuussa 2019 voimaantulevan lakimuutoksen sisältöä sekä mahdollisia vaikutuksia elatusapuprosessiin sekä sen epäkohtiin. Lisäksi opinnäytetyössä esitettiin mahdollisia elatusapuprosessiin tehtäviä parannuksia.

THE PROCESS OF CHILD MAINTENANCE AND THE LEGAL PROTECTION OF A CHILD

Tuori, Anna

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration (BBA)

November 2019

Supervisor: Kuohukoski, Minna

Number of pages: 29

Appendices: 1

Keywords: maintenance, child maintenance, obligation to provide maintenance, children's rights, child law

The aim of this thesis was to examine the process concerning child maintenance. Furthermore, the aim of this thesis was to examine how the different stages and faults in the process affect the legal protection of a child. According to the law a child has the right to adequate maintenance, and according to the law the obligation to provide this maintenance is appointed to the parents of the child. However, the maintenance allowance process includes stages that enable this inalienable right to be unfulfilled, or to be fulfilled with delay. Because a child most often is reliant on the care and nurture he or she receives from his or her parents, and because the basic needs of a child (food, shelter and clothing) need to be met immediately, these flawed stages of the process cause serious shortcomings to the legal protection of a child. In Finland approximately 30 000 children annually experience the divorce or separation of their parents. This figure means that a significant number of children are affected each year by the maintenance allowance process or at least parts of it. The far-reaching consequences and serious effects of poverty in families with children has been intensely studied in recent years. It is specifically single-parent families that stand out in most indicators of poverty in families with children.

This thesis was carried out as a legal empirical study and a qualitative research method was used. Legislation was used as theory. Also, legislation drafting documents and legal praxis were used where appropriate. Literature, information collected from authorities and articles were used as data for the research.

The study concluded, that the process of child maintenance includes stages and faults that weaken the legal protection of a child. The prolongation of the process, situations where the parents aren't able to negotiate a maintenance deal and certain matters concerning the Finnish Social Insurance Institution's maintenance support, are the most problematic aspects. The thesis also attempted to explain the content of the amendment due in December 2019, and it's possible effects on the process of child maintenance and it's shortcomings. In addition, the thesis attempted to offer possible improvements and reforms to the process.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖONGELMA.....	5
2.1	Toimeksianto ja työn tarkoitus.....	7
2.2	Teoreettinen viitekehys.....	7
2.3	Menetelmä ja aineisto.....	9
3	ELATUS: LAPSEN OIKEUS, VANHEMPIEN VELVOLLISUUS.....	11
3.1	Lapsen oikeusturva.....	13
3.2	Lastenvalvoja.....	14
3.3	Kansaneläkelaitos ja elatustuki.....	16
3.4	Elatusapuasian eteneminen oikeusteitse.....	18
3.5	Elatusapusaatavan ulosmittaus.....	19
4	LAPSEN HUOLTOON, ASUMISEEN, TAPAAMISOIKEUTEEN JA ELATUKSEEN LIITTYVÄT LAKIUUDISTUKSET.....	21
5	POHDINTA.....	22
6	ARVIOINTI.....	25
	LÄHTEET.....	27
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Joka vuosi Suomessa noin 30 000 lasta kokee vanhempiensa eron. Etenkin pikkulapsiperheissä vanhempien ero tuo mukanaan useita käytännön haasteita ja uuteen elämäntilanteeseen sopeutuminen vaatii aktiivista arjenhallintaa. Myös pienten lasten lähivanhempi on usein tilanteessa sekä henkisesti että fyysisesti kovan koettelemuksen äärellä. Lapsen riittävän elatuksen takaamisen ei pitäisi olla yksi näistä haasteista.

Elatuslain mukaisesti lapsella on oikeus riittävään elatukseen, jonka tulee käsittää muun muassa lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen (Laki lapsen elatuksesta 704/1975, 1 §). Myös Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista määrää, että lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon (Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, SopS 60, 27 artikla). Sekä elatuslain (Laki lapsen elatuksesta 2 §) että lapsen oikeuksien yleissopimuksen (Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista 18 artikla) mukaan molemmilla vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen edun mukaisesta huolenpidosta. Miten vastuu vanhempien kesken käytännössä jakaantuu tilanteissa, joissa sopuisaan ratkaisuun ei vanhempien välisissä neuvotteluissa päästä? Toteutuuko lapsen oikeus riittävään ja kohtuulliseen elatukseen myös näissä tilanteissa?

2 OPINNÄYTETYÖONGELMA

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selittää ja kuvailla elatusapuprosessin etenemistä ja sen eri vaiheita. Entä mitä tapahtuu lapsen elatukselle tilanteessa, jossa vanhemmat eivät pääse sopimukseen elatusavusta eron jälkeen? Mitä epäkohtia elatusapuprosessissa ilmenee ja miten ne vaikuttavat lapsen oikeusturvan toteutumiseen? Näihin edellä mainittuihin kysymyksiin pyrin myös opinnäytetyössäni vastaamaan.

On olemassa tilanteita, joissa lapsen vanhemmat eivät avio- tai avoeron tullen pääse yhteisymmärrykseen elatusavusta tai sen suuruudesta. Tällöin lastenvalvojan vahvistamaa elatussopimusta ei synny. Ilman elatussopimusta ei yksilöityä velvoitetta elatusavun maksamiselle ole, ja lapsi voi tässä tapauksessa jäädä vallan ilman etävanhemman elatusta ennalta määrittelemättömäksi ajaksi. Edellytyksenä Kansaneläkelaitoksen maksamalle elatustuelle on joko lastenvalvojan vahvistama elatussopimus tai kärjääoikeuden tuomio asiassa (Elatustukilaki 580/2008, 11 §). Näin ollen edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa lapsi jää ilman myös Kelan takaamaa elatustukea. Riitatilanteissa elatusavusta ja sen suuruudesta päättää loppukädessä tuomioistuvin. Elatusasian saattaminen kärjääoikeuden käsiteltäväksi vie kuitenkin aikaa. Lainvoimaisen tuomion jälkeen etävanhempi voi yhä kieltäytyä maksamasta, jolloin elatusapusaatavien ulosmittausprosessi saatetaan alulle. Tämä prosessi vie myöskin oman aikansa. Tänä aikana lapsen lainmukainen oikeus riittävään elatukseen ei toteudu. Yllä lyhyesti kuvattu prosessi uhkaa vakavasti suomalaisten erolasten oikeusturvaa ja hyvinvointia.

Vuonna 2017 eri sukupuolta olevien puolisoitten välisiä avioliittoja solmittiin 25 988. Avioeroon puolestaan päätyi vuonna 2017 eri sukupuolta olevien puolisoitten välisistä liitoista 13 483. (Siviilisäädyn muutokset 2017 2017, liitetaulukko 1 Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1990-2017.) Joka vuosi vanhempien avio- tai avoero koskettaa noin 30 000 suomalaislasta. Nyky-yhteiskunnassamme kasvava osa lapsista on niin kutsuttuja erolapsia. Heidän oikeusturvaansa, hyvinvointiaan ja edellytyksiään hyvään ja tasapainoiseen elämään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan.

Avio- tai avoero ja siihen liittyvä ydinperheen hajoaminen tuo lähivanhemmalle tullessaan monia muun muassa arjen uudelleen järjestelemiseen liittyviä haasteita – lapsen riittävän ja kohtuullisen elatuksen takaamisen ei pitäisi olla yksi näistä haasteista. Eron hetkellä osapuolien tunteet usein käyvät kuumina ja ylilyöntien mahdollisuus kasvaa; sovinnon löytäminen käytännön asioiden järjestelemiseksi voi osoittautua yllättävän haastavaksi. Tätä tilannetta ennakoiden yhteiskunnalla tulee olla käytettävään työkaluja, joiden avulla taataan se, ettei lapsen asema erossa vaarannu. Opinnäytetyössäni aion tuoda esiin elatusapuprosessiin liittyviä epäkohtia, minkä toivoisin herättävän aiheesta lisää keskustelua. Tämän keskustelun johdosta toivoisin myös herättävän innostusta prosessin parantamiseksi kokonaisvaltaisesti.

Lapsiperheköyhyys ja sen seurauksena ilmenevä syrjäytyminen moninaisine lieveilmiöineen ovat lähes päivittäin läsnä uutistemme otsikoissa ja poliitikkojen puheissa ja kannanotoissa. Yksinhuoltajaperheet ovat korostuneesti esillä kaikissa lapsiperheköyhyyttä mittaavissa tilastoissa. Nämä ajankohtaiset ja vaikutuksiltaan kauaskantoiset ilmiöt toimivat työni yhteiskunnallisina liittymäpintoina.

2.1 Toimeksianto ja työn tarkoitus

Opinnäytetyöni toimeksiantajayrityksenä toimii porilainen asianajotoimisto, joka työllistää kymmenkunta henkilöä. Yrityksen asiakaskunta koostuu yksityishenkilöistä, yrityksistä ja yhteisöistä. Yrityksen osaamisalueisiin lukeutuvat erityisesti yhtiö-, kiinteistö-, työ-, perhe- ja perintöoikeus sekä yrityssaneeraukset, konkurssit, vahingonkorvaus-, yhdistys- ja urheilu-oikeus ja lisäksi riita-asioiden sovittelu. Elatusapuasiat lukeutuvat perheoikeuden piiriin.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on koota koko elatusapuprosessi alusta loppuun “yksiin kansiin”. Työni avulla asian äärestä itsensä löytävät voivat perehtyä elatusapuprosessiin ja sen eri vaiheisiin. Työni on tarkoitus olla helposti luettavissa, ja siitä tulisi välittyä ehjä ja kokonaisvaltainen kuva elatusapuprosessista eri vaiheineen ja vaikuttimien. Opinnäytetyöni on tarkoitus tuoda ilmi myös prosessin “sudenkuopat”, jotta yhä harvemman lähivanhemman tarvitsisi niitä kantapään kautta kokea. Prosessin epäkohdrien esiin nostamiselle on myös yhteiskunnallinen ja oikeuspoliittinen syy: Kun epäkohdat tuodaan esille ja niiden tiimoilta käydään avointa keskustelua, voidaan prosessia myös lähteä parantamaan. Toimeksiantajalle työni tarjoaa työkalun, jolla elatusapuprosessia vaiheineen ja epäkohtineen voidaan selventää ja konkretisoida esimerkiksi potentiaaliselle asiakkaalle (Liite 1).

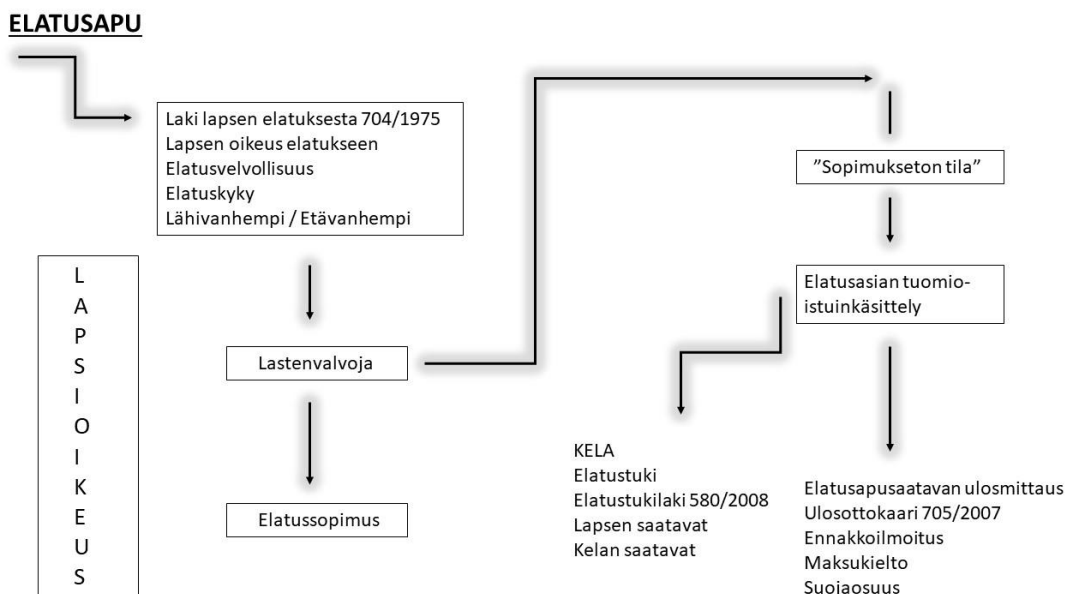
2.2 Teoreettinen viitekehys

Tieteellisessä tutkimuksessa teoria luo tutkimukselle ajatuspohjan. Tämä ajatuspohja toimii ikään kuin tutkimuksen perustana, jonka päälle tutkijan pitää lähteä

rakentamaan työtään fokuksenaan tarkoin valitsemansa ja rajaamansa opinnäytetyö-ongelma. Empiirisessä oikeustutkimuksessa teoria muodostaakin ikään kuin viitekehysten, joka auttaa tutkijaa rajaamaan näkökulman tarkastelemaansa oikeudelliseen ilmiöön. Teoria toimii ikään kuin linssinä, jonka läpi oikeudellista ilmiötä tarkastellaan ja jonka avulla tutkija tarkentaa fokuksensa siihen, mikä ongelmassa ja ilmiössä on oikeudellisesti oleellista. Oikeudellisessa tutkimuksessa perinteiset oikeudelliset lähteet (laki, valiokuntamietintö, hallituksen esitys, lainvalmistelun selvitykset ym.) muodostavat tutkimuksen teoreettisen ajatuspohjan. Lainsäädäntö toimii oikeustieteellisen tutkimuksen teoriana ja auttaa tutkijaa oleellisen tiedon tunnistamisessa ja talteen keräämisessä. (Keinänen & Väättänen 2016, 265.)

Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys tulee koostumaan aihealueeseen liittyvästä lainsäädännöstä. Opinnäytetyöongelmaani ja aihealueeseeni liittyvät keskeiset lait ovat laki lapsen elatuksesta (704/1975), laki lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta (192/2019), elatustukilaki (580/2008), ulosottokaari (705/2007), oikeudenkäymiskaari (4/1734) ja Suomen perustuslaki (731/1999). Lisäksi tulen työssäni käyttämään myös oikeuskirjallisuutta sekä edellä mainittuihin lakeihin liittyen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä sekä lain valmisteluvaiheisiin liittyviä dokumentteja.

Alla olevassa kuviossa (Kuvio 1. Keskeiset käsitteet / Elatusapuprosessi) olen pyrkinyt hahmottelemaan opinnäytetyöni aihealueen keskeisiä käsitteitä sekä elatusapuprosessin etenemistä pääpiirteissään. Tarkoitukseni on työssäni tutkia mitä tapahtuu tilanteessa, jossa vanhemmat eivät eron tullen pääsekään yhteisymmärrykseen lapsen elatuksesta. Miten tällaisesta ”sopimuksettomasta tilasta” päästään eteenpäin ja miten tämän prosessin aikana lapsen oikeus riittävään elatukseen toteutuu, vai toteutuuko se ylipäättään? Lähtökohtana työssäni on ajatus siitä, että lapsen oikeus riittävään elatukseen, sekä tämän oikeuden tosiasiallinen toteutuminen, tulisi turvata kaikissa lapsen elämänvaiheissa. Elatusapuprosessista mutkikkaan ja osittain vaikeaselkoisenkin tekee se, että päällekkäisiä toimijoita on useita ja usein eri toimijoiden intressit voivat olla keskenään ristiriidassa.

Kuvio 1. Keskeiset käsitteet / Elatusapuprosessi

2.3 Menetelmä ja aineisto

Opinnäytetyöni on oikeudellinen empiirinen tutkimus. Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Työni tarkoituksena on kuvata, selittää ja ymmärtää elatusapuprosessia nykytilassaan ja pohtia sen vaikutuksia lapsen oikeusturvaan. Empiirinen oikeustutkimus tutkii muun muassa edellä mainitun laisia oikeudellisia ilmiöitä sekä yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka liittyvät tavalla tai toisella oikeuden piiriin. Empiirinen oikeustutkimus tutkii oikeutta ja oikeudellisia ilmiöitä yhteiskunnallisessa kontekstissa eli osana yhteiskuntaa. Empiirisen oikeustutkimuksen avulla pyritään kuvailemaan vallitsevaa oikeudellista tilaa ja sen yhteiskunnallista merkitystä, sekä yritetään myös ennustaa esimerkiksi lainsäädännön muutosten vaikutusta tulevaisuuteen. Elatuslakiin on tehty muutoksia ja lisäyksiä, jotka astuvat voimaan joulukuussa 2019. Omassa opinnäytetyössäni pyrin myös pohtimaan miten nämä lakimuutokset saattavat vaikuttaa elatuskiistoihin tulevaisuudessa. Empiirisen oikeustutkimuksen tuottaman tiedon avulla voimme myös käydä oikeuspoliittista keskustelua siitä, miten asioiden pitäisi olla. Tarkoitukseni on myös omassa työssäni tuoda esille oikeuspoliittista pohdintaa elatusapuprosessin pitkittymiseen ja mahdollisiin muihin epäkohtiin liittyen. (Keinänen & Vääänen 2016, 246-259.)

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto on olomuodoltaan tekstiä, joka on voinut syntyä joko tutkijan toimesta tai tutkijasta riippumatta. Tutkija on siis joko voinut itse myötävaikuttaa tutkimukselleen tarpeellisen tekstin syntyyn tai hän voi vaihtoehtoisesti käyttää tutkimuksensa aineistona jo valmiiksi olemassa olevaa, jotakin muuta tarkoitusta varten tuotettua tekstiä. Tässä opinnäytetyössäni käytän aineistona valmiita, jo olemassa olevia tekstejä, kuten viranomaistietoa, artikkeleja, uutisia, tilastoja sekä muuta aiheeseen ja ilmiöön liittyvää tietoa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään ja selittämään tutkimuskohdetta, eli tässä työssä elatusapuprosessia. Näin ollen kaikki tekstit, jotka kertovat elatusapuprosessin kulusta, toimijoista ja kohteista, epäkohdista ja vahvuuksista sekä yhteiskunnallisista merkityksistä ja konteksteista, ovat mahdollista aineistomateriaalia. (Keinänen & Väättänen 2016, 260.)

Opinnäytetyöni metodologinen lähestymistapa nojautuu hermeneuttiseen tieteenkäsitkseen ja tutkimusstrategiani on tapaustutkimus, joka soveltuu yhtenevien ominaisuuksiensa puolesta hyvin käytettäväksi laadullisen ja oikeustieteellisen tutkimuksen kanssa. Tapaukseksi voidaan määritellä jokin ilmiö, tässä työssä elatusapuprosessi, jonka ”keskeisyys tutkimusasetelmassa erottaa tapaustutkimuksen muista tutkimuksellisista lähestymistavoista. Tapaustutkimukselle keskeistä on juuri tutkittava tapaus tai tapaukset, joiden määrittelylle tutkimuskysymys, tutkimusasetelma ja aineiston analyysit perustuvat.” (Eriksson & Koistinen 2014, 9-10.)

Tapaustutkimus on eräs hermeneutiikkaan perustuva tutkimusote. Hermeneuttinen tieteenkäsitely korostaa tutkijan ymmärrystä ja tulkintaa tiedonhankinnassa tutkittavasta ilmiöstä. ”Ymmärrys koskee nimenomaan vaikeasti mitattavia asiayhteyksiä, ilmiöiden syitä, tapahtumien prosesseja jne. Havainnot ovat pääasiassa laadullisia ja niiden käsittely perustuu tutkijan tulkintaan.” (Pitkäranta 2009, 20.) Tapaustutkimus on empiiristä tutkimusta, jossa tutkija käyttää hyväkseen monenlaista ja monin eri tavoin hankittua tietoa tulkitakseen ja ymmärtääkseen jotain tiettyä tapausta tai toimintaa jossain tietyssä ympäristössä (Pitkäranta 2009, 20). Hermeneuttisen metodin tutkimusotteita leimaa ajatus siitä, että jokaisella tutkijalla ja tulkitsijalla on jonkinmoinen *esiymmärrys* tutkimuksen ja tulkinnan alaisesta kohteestaan. Tämä on toki täysin ymmärrettävää sillä ihmismieli ei ole niin kutsuttu tabula rasa, jonka kautta kohteen tutkimisen voisi aloittaa ikään kuin täysin alusta ja puhtaalta pöydältä ilman minkäänmoisia

ennakkokäsityksiä, -ajatuksia tai -merkityksiä. On myös hyvin yleistä, että tutkimuksen kohteet valitaan omien mielenkiinnon kohteiden mukaan, jolloin tietty esiymmärrys asiasta ja ehkä jopa jonkinasteinen perehtyneisyys kohteeseen korostuvat. Tämän vuoksi laadullista tutkimusta tekevän tutkijan on kuitenkin oltava hyvin tietoinen siitä, että keräämässään aineistossa hänelle jo ennalta tutut piirteet pyrkivät korostumaan ja näyttäytymään voimakkaammin, kun taas ennalta vieraat seikat ja piirteet samassa aineistossa usein jäävät taka-alalle. Myös tutkijan oman aikakauden kulttuurisidonnaiset näkemykset ja arvotukset vaikuttavat hänen tulkintaansa ja ymmärrykseensä tutkittavasta kohteesta. (Pitkäranta 2009, 89-90.)

3 ELATUS: LAPSEN OIKEUS, VANHEMPIEN VELVOLLISUUS

Lapsella on lainsäädäntöön kirjattu oikeus kohtuulliseen ja riittävään elatukseen, jonka tulee tyydyttää lapsen kehitystason mukaiset sekä aineelliset että henkiset tarpeet (Laki lapsen elatuksesta 1 §). Säännöksessä on tunnustettu ”kaikille lapsille yhtäläinen oikeus elatukseen. Elatuksen taso määräytyy lähtökohtaisesti yksinomaan lapsen tarpeiden perusteella, eikä lapsen syntyperä tai lapsen vanhempien varallisuus periaatteessa vaikuta asiaan” (Litmala 2002, 171). Tämä lapsen oikeus elatukseen on myös kansainvälisesti tunnustettu sopimustasolla (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 27 artikla).

Ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen edun mukaisesta huolenpidosta, joka pitää sisällään myös velvollisuuden elatuksesta, on molemmilla vanhemmilla (Laki lapsen elatuksesta 2 §; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 18 artikla). Huollon ja elatuksen välinen yhteys voidaan määritellä esimerkiksi seuraavasti: ”Riittävän elatuksen voidaan sanoa käsittävän ne kustannukset, jotka lapsen optimaalinen huoltaminen vaatii. Asia voidaan ilmaista myös niin, että lapsen elatus muodostaa lapsen huollon taloudellisen perustan.” (Litmala 2002, 171.) Vain lapsen vanhemmilla on yksityisoikeudellinen elatusvelvollisuus. Aivan kuten lapsen oikeus elatukseen, myös vanhemman elatusvelvollisuus on henkilökohtainen, eikä se näin ollen siirry tai ole siirrettävissä. Elatusvelvollisuus ei myöskään ole kytköksissä huoltajuuteen; vanhempi voi siis

menettää lapsensa huoltajuuden mutta hänen velvollisuutensa vastata lapsen elatuksesta säilyy siitä huolimatta. (Litmala 2002, 171.) Lapsen riittävän elatuksen on katsottu olevan siinä määrin tärkeä oikeus, että sen takaamiseksi on myönnetty myös yhteiskunnan tuki Kansaneläkelaitoksen maksaman elatustuen muodossa. Tämä yhteiskunnan takaama tukikaan ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa vapauta etävanhempaa ensisijaisesta ja lähivanhemman kanssa jaetusta, yhteisestä vastuustaan lapsensa elatukseen (Elatustukilaki 1 § ja 19 §).

Lähivanhemmasta puhuttaessa viitataan vanhempaan, joka asuu lapsen kanssa. Etävanhemmasta puhuttaessa taas viitataan vanhempaan, joka ei asu lapsen kanssa. Tästä vanhemmasta puhuttaessa voidaan käyttää myös termiä elatusvelvollinen. (Elatustukilaki 2 §; Kelan www-sivut 2019.) Vanhempien eron jälkeen etävanhemman panos toisaalla asuvan lapsensa elatukseen toteutuu käytännössä elatusavun kautta. Elatusavussa on siis kyse yleensä kuukausittain etukäteen suoritettavasta rahasummasta, johon etävanhempi on velvoitettu, jos hän ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta, lapsi ei asu pysyvästi hänen luonaan tai jos lapsi asuu vuorotellen hänen ja lähivanhempansa luona. Elatusapu maksetaan lähivanhemmalle, jolla on myös oikeus päättää sen käyttämisestä. Elatusapua ei siis makseta suoraan lapselle tai hänen nimiinsä avatulle tilille. Lähivanhempi ei myöskään ole tilintekovelvollinen etävanhemmalle tämän maksaman elatusavun suhteen, eikä etävanhempi voi esittää vaateita siitä, miten elatusapu tulisi käyttää tai kohdentaa. Elatusavun määrä ja suorittamistapa vahvistetaan joko elatussopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä. (Kangas 2019, 189; Laki lapsen elatuksesta 4 §.)

Poikkeuksellisesti elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi myös kertamaksuna. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, mikäli lapsen elatuksen turvaaminen vastaisuudessa sitä vaatii, ja mikäli menettely voidaan katsoa elatusvelvollisen maksukyky huomioon ottaen kohtuulliseksi. Menettelyn harvinaisuudesta kertoo se, että esimerkiksi vuonna 2017 lastenvalvojat vahvistivat yli 53 000 kappaletta toistuvaissuoritteisia elatussopimuksia, kun taas samana vuonna kertasuoritteisia sopimuksia vahvistettiin vain 29 kappaletta. Jos kertasuoritteinen elatusapu lapselle kuitenkin vahvistetaan ja se suoritetaan rahassa, tulee lähivanhemman huolehtia, että raha käytetään niin, että se riittää kattamaan lapsen elatustarpeen koko elatusta vaativan ajanjakson läpi. (Kangas 2019, 189-190; Laki lapsen elatuksesta 6 §.)

3.1 Lapsen oikeusturva

Oikeusturvalla voidaan yksinkertaisesti viitata siihen suojaan, jonka oikeusjärjestyksemme antaa yhteiskunnan jäsenille (MOT Kielitoimiston sanakirja 2018). Kyse on järjestelmästä, jonka tehtävänä on valvoa ja suojata yksilön oikeuksien toteutumista. Oikeusturvan määritelmään sisältyy ajatus siitä, että jokaisella on oikeus saada asiansa toimivaltaisen viranomaisen tai tuomioistuimen käsiteltäväksi asianmukaisella tavalla ja ilman aiheetonta viivytystä. Oikeusturvan toteutuminen edellyttää siis viranomaisten ja lainkäyttäjän toiminnan yhdenmukaisuutta, ennustettavuutta ja ripeyttä. Jokaisella on myös oikeus saada tietoa asiansa käsittelyyn liittyen, oikeus tulla kuulluksi asiansa tiimoilta sekä oikeus saada perusteltu päätös asiassaan ja tarpeen tullen oikeus myös hakea tähän päätökseen muutosta. Mielivaltaisuus viranomaisten toimivaltuuksien käytössä, päätöksenteossa tai lainkäytössä ei siis kuulu oikeusturvan käsitteeseen. (Perustuslaki 21 §.)

Elatusapuprosessista puhuttaessa oikeus, johon viitataan, on lapsen oikeus riittävään elatukseen. Lapsen oikeusturva tässä yhteydessä tulee ymmärtää yhteiskunta- ja oikeusjärjestyksemme tälle oikeudelle antamana suojana sekä niinä toimenpiteinä, joita tämän oikeuden valvomiseksi on perustettu. Tämän oikeusturvan toteutumista sekä siihen vaikuttavia epäkohtia tutkittaessa tulee ottaa huomioon lapsen erityislaatuinen asema oikeudellisena subjektina (toimijana) ja oikeudellisena objektina (toimien kohteena). Lapsi on aina suhteessa omiin oikeuksiinsa erityisen haavoittuvainen ja hänen omat keinonsa oikeuksiensa puolustamiseksi ovat hyvin rajalliset, sillä “vaikka lapsi tunnustetaan oikeuksien haltijaksi, lapsen asema oikeuksien käyttäjänä on epämääräisempi. Lapsen rajoitettu oikeustoimikelpoisuus ja huoltajien vahva oikeus tehdä päätöksiä lapsen henkilökohtaisista asioista johtavat todellisuudessa siihen, ettei oikeuksien haltija voi juuri määrätä omista oikeuksistaan.” (Hakalehto 2018, 112.) Hakalehto täsmentää, että lapsen oikeusturvassa on kyse lähtökohtaisesti siitä, että yhteiskunta varmistaa, että ne oikeudet, jotka lapselle on lainsäädännössä turvattu, myös toteutuvat asianmukaisesti ja, että lasta suojellaan kaikelta lainvastaiselta toiminnalta. Lapsen asemaan kohdistuvan sääntelyn tulee olla mahdollisimman selkeää ja sen tulee johtaa

lapsen oikeuksien mahdollisimman tehokkaaseen toteutumiseen käytännössä. “Oikeusturvalla tarkoitetaan sekä oikeuksien toteutumisen turvaavaa sääntelyä että keinoja, joilla on mahdollista reagoida oikeuksien loukkauksiin. Oikeusturvan periaatteen tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien mahdollisimman täysimääräinen toteutuminen.” (Hakalehto 2018, 104-105.)

3.2 Lastenvalvoja

Eron yhteydessä vanhemmat tai jompikumpi vanhemmista varaa ajan kunnan sosiaalitoimen lastenvalvojalle. Jos vanhemmat pystyvät yhteisymmärryksessä sopimaan lapsensa asumiseen, huoltoon, elatukseen ja tapaamiseen liittyvistä asioista, ja mikäli vanhempien neuvottelema sopimus on lapsen edun mukainen, vahvistaa lastenvalvoja sopimuksen. Lastenvalvojan vahvistama sopimus on täytäntöönpanokelpoinen asiakirja. Vanhemmilla on oikeus ja velvollisuus sopia lapsen elatuksesta keskenään. Sopimuksen sisällön tulee kuitenkin olla lapsen edun mukainen. Sopijaosapuolina ovat siis lapsen vanhemmat, mutta sopimuksen yleensä laatii ja vahvistaa sosiaalitoimen lastenvalvoja. Lähtökohtana elatusavusta sovittaessa on lapsen tarve, joka muodostuu sekä lapsen kohdistuvista yleisistä että erityisistä kustannuksista. Lastenvalvoja ei voi määrätä sopimuksen sisältöä mutta hän voi auttaa vanhempia sopimuksen neuvottelussa ja tätä tarkoitusta varten hänellä on käytössään työkaluja muun muassa elatusavun suuruuden määrittämiseksi. Lastenvalvojan velvollisuutena on myös laatia vanhempien sopimuksen perusteella täytäntöönpanokelpoinen asiakirja sekä tarkastaa ja vahvistaa, että sopimus on lapsen edun mukainen. Elatuksen lisäksi vanhempien tulee myös sopia lapsen asumisesta, huollosta ja tapaamisoikeudesta. Myös näiden asioiden osalta lastenvalvojan tehtävänä on vahvistaa lapsen edun mukainen sopimus. On kuitenkin huomattava, että tämä edellä kuvattu menettely edellyttää vanhempien yhteisymmärrystä. Osa eronneista vanhemmista sopii asioista keskenään ilman lastenvalvojan apua, kun taas osa vanhemmista jättää lapsensa asiat vaille sopimatta. Siitä, kuinka suuri osuus eroavista pareista käyttää lastenvalvojan palveluja, ei ole tietoa. (Helsingin kaupungin www-sivut 2019; Laki lapsen elatuksesta 7 § ja 8 §; Rimmi 2015; Siironen 2018.)

Vanhemmat ovat yhdessä vastuussa lapsen elatuksesta, ja sopimusta neuvoteltaessa vanhempien tulee selvittää, mitkä ovat lapseen kohdistuvat säännölliset menot eli mitä asioita elatuksesta sovittaessa tulee huomioida. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa vuosittain lapsen iän mukana muuttuvat euromääräiset summat, jotka vastaavat lapsen yleisiä kustannuksia. Nämä muodostavat elatuksen perustan, mutta esimerkiksi päivähoidosta, sairaus- ja hoitokuluista, harrastuksista ja lapsen vakuutuksista koituvat erityiset kulut tulee vanhempien huomioida erikseen. Oikeusministeriö on laatinut ohjeen lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Ohjeen liitteenä on lomakepohja, jonka avulla ohjeen mukainen elatusapulaskelma on helppo toteuttaa. Tämä ohje lomakepohjineen toimii sekä vanhempien että lastenvalvojan työkaluna ja ohjenuorana elatuksesta neuvoteltaessa ja sovittaessa. Lapsen yleisistä ja erityisistä menoista yhdessä muodostuu lapsen elatuksen tarve. Tästä lapsen tarpeesta vähennetään lapsilisän perusosa sekä lapsen tulot, jos sellaisia on. Jäljelle jäävä summa jää vanhempien vastuulle ja jakautuu molempien kesken heidän maksukykyjensä mukaisesti. Elatuksesta sovittaessa tulee siis ottaa huomioon myös molempien vanhempien maksukyky. Lapsen elatusvelvollisuuden tulee jakautua vanhempien kesken heidän maksukykyjensä mukaisesti. Maksukyvyn selvittämiseksi vanhempien tulee kartoittaa omat tulonsa ja asumismenonsa. Lastenvalvojan tapaamista varten vanhemmat täyttävät varallisuusselvityksen ja tuovat mukanaan myös siihen liittyvät tulo- ja menotositteet. (Helsingin kaupungin www-sivut 2019; Laki lapsen elatuksesta 2 §; Oikeusministeriö 2007; Rimmi 2015.)

On kuitenkin olemassa tilanteita, joissa lapsen vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen elatusavusta ja sen suuruudesta. Lastenvalvojalla ei tällaisessa tilanteessa ole valtuuksia päättää tai määrätä lapsen edun mukaisesta elatuksesta ja tällöin lastenvalvojan vahvistamaa elatussopimusta ei synny. Ilman elatussopimusta ei yksilöityä velvoitetta elatusavun maksamiselle ole. Ilman elatussopimusta ei ole olemassa myöskään täytäntöönpanokelpoista sopimusasiakirjaa, jonka avulla toimenpiteisiin lapsen elatuksen turvaamiseksi voitaisiin ryhtyä. Tällaisessa tilanteessa lapsi voi jäädä vallan ilman etävanhemman elatusta ja lähivanhempi jää yksin kantamaan vastuun lapsen elatuksesta riippumatta siitä, mitkä hänen valmiutensa tämän vastuun kantamiseksi todellisuudessa ovat. Etenkin perheissä, joissa on useampi lapsi ja näin ollen vahvistamatta jää useamman lapsen elatusapu, on helppo kuvitella lähivanhemmalle lankeavan taloudellisen taakan kohtuuttomuus. Elatusvelvollisuutta ei toki etävanhempi pääse

ikuisesti karkuun mutta tilanteessa, jossa lähivanhemman on täytettävä lapsen elämiseen (vähintäänkin asumiseen, ravintoon ja vaatettamiseen) liittyvät tarpeet viipymättä, on kuukausien tai vuosien viive täysin kestämätön.

3.3 Kansaneläkelaitos ja elatustuki

Elatustuen maksaminen siirtyi kunnilta Kansaneläkelaitokselle vuonna 2009 ja tällöin samalla myös elatusapuvelkojen perintä siirtyi Kelan hoidettavaksi (Heinonen, Tervola & Laatu 2010, 41). Edellytyksenä Kansaneläkelaitoksen maksamalle elatustuelle on joko lastenvalvojan vahvistama elatussopimus tai käräjäoikeuden tuomio asiassa (Elatustukilaki 2 § ja 11 §). Mikäli lastenvalvojan vahvistamaa sopimusta ei siis vanhempien keskeisissä neuvotteluissa synny, ei lähivanhempi pysty myöskään hakemaan elatustukea Kelalta hankalaa tilannettaan helpottamaan. Näin ollen lapsi jää ilman myös tätä elatuksen vähimmäisturvaksi suunniteltua yhteiskunnan panosta. Elatustuen tarkoituksena on taata jokaisen erolapsen elatukseen tietty minimipanos, joka vuonna 2019 on 158,74 euroa kuukaudessa (Kelan www-sivut).

Elatustuen saamisen edellytykset on eritelty elatustukilaissa. Elatustuki on tarkoitettu taloudelliseksi avuksi lähivanhemmalle esimerkiksi seuraavanlaisissa tilanteissa: Tilanteessa, jossa elatusapu on vahvistettu sopimuksella tai käräjäoikeuden tuomiolla, mutta tästä huolimatta elatusvelvollinen laiminlyö elatusavun maksamisen, voi lähivanhempi hakea ja saada elatustukea Kelalta. Tässä tilanteessa Kela perii maksamansa elatustuen elatusvelvolliselta. Myös tilanteessa, jossa elatusapu on vahvistettu Kelan maksamaa elatustukea pienemmäksi elatusvelvollisen heikon taloudellisen tilanteen takia, voi lähivanhempi hakea ja saada elatustukea. Tällöin Kela maksaa elatusvelvollisen maksaman elatusavun ja täysimääräisen elatustuen erotuksen lähivanhemmalle, eikä elatusvelvolliselta peritä mitään. Lisäksi tilanteessa, jossa elatusapua ei ole vahvistettu maksettavaksi lainkaan johtuen elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä, voi lähivanhempi myöskin hakea ja saada elatustukea Kelalta. Tällöin myöskään ei elatusvelvolliselta peritä maksettuja tukia takaisin. (Elatustukilaki 6 §.) Huomionarvoista kuitenkin on, että tilanteessa, jossa elatussopimusta ei ole - vaikka elatusvelvollisuus kuitenkin kiistatta henkilöityy - eikä käräjäoikeus ole vielä antanut

päätöstä asiassa, ei lähivanhempi voi saada taloudellista apua tukalaan tilanteeseensa Kelan maksaman elatustuen muodossa (Kelan www-sivut 2019).

Mikäli lähivanhempi hakee Kelan elatustukea elatusvelvollisen maksulaiminlyönnin perusteella, ryhtyy Kela perintätoimiin lähivanhemman sijasta (Elatustukilaki 19 §). “Elatustuen myöntäminen ei vapauta elatusvelvollista maksamasta lapselle elatusapua siten kuin elatussopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä on vahvistettu. Kun Kela maksaa lapselle elatustukea elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella, sille siirtyy oikeus elatusapuun maksamansa elatustuen määrää vastaavalta osalta.” (Kelan www-sivut 2019). Tätä osaa kutsutaan takautumissaatavaksi. Elatusavun osuutta, joka ylittää Kelan takautumissaatavan, kutsutaan lapsen saatavaksi. Lapsella on aina oikeus tähän saatavaan, riippumatta siitä kuka perintätoimiin ryhtyy. “Koska Kela elatusapua periessään perii takautumissaatavan lisäksi myös lapselle kuuluvaa osaa elatusavusta, Kelalla on toiminnalleen normaalia takaisinperintää vahvempi peruste. Elatusavun perinnän ensisijaisena tarkoituksena on turvata lapsen oikeus riittävään elatukseen. Kelan oikeus elatusavun perintään sisältää siten samalla myös velvollisuuden mahdollisimman tehokkaaseen perintätoimintaan. - - Kun Kela on antanut päätöksen elatustuen myöntämisestä elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella, sillä on oikeus periä elatusvelvolliselta kaikki maksamatta olevat elatusapuerät.” (Kelan www-sivut 2019.) Tämä oikeus perimiseen kattaa Kelan takautumissaatavan sekä lapsen saatavan ja sille maksettavan viivästyskoron. Perintäkeskus hoitaa elatusapuvelan perintää. Viivästyskoron kertyy vain lapsen saatavalle, ei Kelan takautumissaatavalle. Kun Kela on tehnyt myöntävän päätöksen elatustuen maksamisesta ja näin ollen elatusapusaatavan perintäoikeus on siirtynyt kokonaisuudessaan Kelalle, ei elatusvelvollinen enää voi eikä saa tehdä suorituksia suoraan lapselle tai lähivanhemmalle. Kelan oikeus elatusavun perimiseen säilyy siihen saakka, kunnes kaikki maksamatta olevat elatusapusaatavat on saatu perityksi elatusvelvolliselta. Oikeus perimiseen päättyy, kun sekä takautumissaatava että lapsen saatava korkoineen on kokonaisuudessaan maksettu tai kun saatava on vanhentunut. (Kelan www-sivut 2019.)

Kelan kautta tapahtuvaan elatusavun maksuprosessiin liittyy myös ongelmallisuutta. Kela maksaa perityt elatusapusuoritukset lähivanhemmalle automaattisesti kuun 25. päivänä. Maksut lähtevät Kelasta massamittaisena eräajona, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki ennen eräajopäivämäärää Kelaan saapuneet suoritukset maksetaan Kelasta

eteenpäin automaattisesti edellä mainittuna ajankohtana. Mikäli ulosotosta ei kuitenkaan ole tehty perittyjen elatusapuvelkojen tilitystä Kelaan eräajopäivämäärään mennessä, siirtyy tilitys myös Kelan puolelta automaattisesti seuraavan kuun 25. päivään. Tarvittaessa Kela voi kuitenkin maksaa perityn elatusapuvelan eteenpäin lähivanhemmalle yksittäismaksuna heti kun tilitys ulosottoviranomaiselta on vastaanotettu, mutta tämä menettely vaatii, että lähivanhempi on yhteydessä Kelaan ja erikseen pyytää näin toimittavan. Joissain tapauksissa tämä saattaa johtaa siihen, että lähivanhemman on oltava lähes kuukausittain yhteydessä Kelaan ja tiedusteltava elatusapuvelkojen maksumuutoksista. Menettely aiheuttaa epävarmuutta lähivanhemman taloudellisen tilanteen kannalta sekä turhautumista jatkuvaan tarpeeseen kysellä lapsen saatavien perään. Kelan kanssa usein asioivia lähivanhempia harmittaa myös se, että he joutuvat joka kerta asioimaan eri toimihenkilön kanssa ja näin ollen selittämään tilanteensa aina uudelleen alusta pitäen. Ongelmallisuutta lisäävät myös elatusapu- ja elatustukiasioihin liittyvät tietoturvasäädökset, joiden nojalla lähivanhemmalla ei ole oikeutta kaikkeen elatusapuvelkojen perintään liittyvään tietoon. Myöskään Kelalla ei ole oikeutta kaikkeen ulosottoviranomaisen hallussa olevaan elatusapuperintään liittyvään tietoon. (Heinonen ym. 2010, 42-45.)

3.4 Elatusapuasian eteneminen oikeusteitse

Kun lastenvalvojan vahvistamaa sopimusta lapsen elatuksesta ei synny, asia on ratkaistava oikeusteitse. Tämän prosessin alulle saattamiseksi vanhemmat ottavat yhteyttä oikeusaputoimistoon tai valitsemaansa asianajajaan. Riitatilanteissa elatusavusta ja sen suuruudesta päättää loppukädessä tuomioistuin.

Mikäli elatusapuasiassa ei saada sovinnollista ratkaisua aikaiseksi, tuomioistuin määrää lapselle suoritettavaksi elatusapua. Elatusapuasia saatetaan tuomioistuimen päätettäväksi haastehakemuksella. Niin kutsuttujen lapsiriitojen, eli lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyvien riitojen, oikeuspaikkana on lapsen kotipaikan tai vakituisen asuinpaikan käräjäoikeus (Oikeudenkäymiskaari 10 luku 13 §). Elatusapuasiassa asianosaisia ovat lapsi ja elatusvelvollinen. Alaikäistä lasta kuitenkin edustaa hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja (Laki lapsen elatuksesta 5 §). Tuomioistuimen päätös perustuu elatuslakiin ja huomioi lapsen oikeuden riittävään

elatukseen sekä vanhempien maksukyvyyn (Laki lapsen elatuksesta 1 § ja 2 §). Elatusvelvollisuus ei ole millään tavalla kytköksissä huoltajuuteen; toisin sanoen vanhemmat ovat vastuussa lapsensa elatuksesta, vaikkeivat he olisikaan tämän huoltajia.

Tuomioistuin vahvistaa elatusapua maksettavaksi yleensä päätöksen antamispäivästä lukien. Jos elatusapua vaaditaan suoritettavaksi takautuvasti, voi tuomioistuin vahvistaa elatusavun maksettavaksi kanteen vireille tulo päivästä alkaen. Erityisen painavasta syystä tuomioistuin voi poikkeuksellisesti määrätä elatusapua maksettavaksi takautuvasti enintään yhdeltä vuodelta edeltäen kanteen vireille tuloa. (Laki lapsen elatuksesta 10 §.) Painava syy voi tuomioistuimen mielestä olla esimerkiksi se, että etävanhempi on tahallaan laiminlyönyt velvollisuutensa osallistua lapsen elatukseen. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuin voi katsoa kohtuulliseksi ja lapsen edun mukaisesti määrätä elatusapua maksettavaksi takautuvasti. Koska pääsääntöisesti tuomioistuin vahvistaa elatusavun maksettavaksi päätöksen antamispäivästä alkaen, on haastehakemus syytä toimittaa mahdollisimman nopeasti siinä tilanteessa, että elatussopimusta ei vanhempien välisissä neuvotteluissa synny. (Kangas 2019, 196.)

Oikeudenkäynneissä yleensä häviävä osapuoli joutuu korvaamaan sekä omat että vastapuolensa oikeudenkäyntikulut (Oikeudenkäymiskaari 21 luku 1 §). Tähän pääsääntöön on kuitenkin olemassa poikkeus, jonka mukaan riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, molemmat osapuolet ovat vastuussa omista oikeudenkäyntikuluistaan (Oikeudenkäymiskaari 21 luku 2 §). Korvausvelvollisuutta elatusapuasioissa on pohdittu useampaan kertaan korkeimmassa oikeudessa. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen mukaisesti lapsi ei joudu korvaamaan vastapuolensa kuluja, vaikka häviäisikin kanteen. Sen sijaan elatusvelvollinen joutuu jutun hävitessään maksamaan myös kantajan eli lapsensa oikeudenkäyntikulut. (KKO 2003:105). Korkein oikeus on myös ennakkopäätöksessään linjannut, ettei elatusasiassa lastansa edustavaa lähivanhempaa voida velvoittaa korvaamaan vastapuolen kuluja lapsen hävitessä kanteen (KKO 1999:122).

3.5 Elatusapusaatavan ulosmittaus

Mikäli elatusvelvollinen yhä käräjäoikeuden tuomion jälkeen ja sitä vastoin laiminlyö velvollisuutensa maksaa elatusapua, elatusapusaatavan ulosmittausprosessi saatetaan

alulle. Ulosottoasian vireille saattamista ja täytäntöönpanoa varten hakijalla täytyy olla esittää ulosottoperuste. Ulosottoperusteella tarkoitetaan Ulosottokaaren mukaista asiakirjaa. Tuomioistuimen päätös toimii ulosottoperusteena. Myös sosiaalitoimen vahvistama elatussopimus toimii ulosottoperusteena. (Ulosottokaari 2 luku 1 § ja 2 §.)

Yleensä elatusvelvollisen laiminlyödessä elatusavun maksamisen, hakee lähivanhempi Kansaneläkelaitokselta elatustukea maksulaiminlyönnin perusteella. Näin ollen myös oikeus elatusapuvelan perintään siirtyy automaattisesti Kelalle, joka puolestaan ryhtyy toimenpiteisiin ulosmittauksen alulle saattamiseksi (Kelan www-sivut 2019). Jos lähivanhempi ei ole hakenut elatustukea Kelalta, toimii hän itse hakijana ulosottoasiassa. Hakija (lähivanhempi tai Kansaneläkelaitos) hakee täytäntöönpanoa ulosottoperusteelle ja ulosottomies lähettää velalliselle maksukehotuksen. Maksukehotuksessa asetetaan eräpäivä, johon mennessä velallisen on viimeistään suoritettava hakijan saatava ulosottomiehelle. Tässä vaiheessa siis velallisella on vielä mahdollisuus maksaa velkansa pois oma-aloitteisesti ja näin ollen välttää ulosmittaus. Sillä jos velallinen maksaa saatavan pois maksukehotuksessa merkittyyn määräpäivään mennessä, asian vireille tulo raukeaa. Maksukehotuksessa on eritelty perittävän velan tiedot, velallisen suojaosuus sekä ulosmittauksen ajankohta. Mikäli velallinen ei kuitenkaan maksa, ulosottomies suorittaa ulosmittauksen määrättyinä ajankohtana. (Ulosottokaari 4 luku 5 § ja 6 §.)

Ulosmittaus voidaan toimittaa esimerkiksi elatusvelvollisen palkkatuloista ja/tai omaisuudesta. Tällöin ulosottomies lähettää esimerkiksi velallisen palkan, eläkkeen tai työttömyyskorvauksen maksajalle maksukiellon, jonka mukaisesti maksettavasta tulosta suoritetaan ulosottopidätys. Maksaja puolestaan tilittää pidättämänsä osuuden ulosottomiehelle. Maksukielto sitoo suoritusvelvollista, eli esimerkiksi velallisen palkan, eläkkeen tai työttömyyskorvauksen maksajaa, niin ettei tämä voi olla täyttämättä velvoitettaan ulosottomiehelle, sillä uhalla, että suoritusvelvollinen itse voi joutua korvaamaan väärin maksetut suoritukset ulosottomiehelle. (Ulosottokaari 4 luku 2 § ja 27 §.) Velallinen voi pyytää ulosottomieheltä maksuaikaa ja tapauskohtaisesti tätä on mahdollista saada enintään kolme kuukautta. Elatusapuvelkaa perittäessä on kuitenkin otettava huomioon, että ulosottomies ei saa myöntää maksuaikaa velalliselle ilman hakijan suostumusta. (Ulosottokaari 4 luku 6 §.) Eli elatusapua perittäessä joko lähivanhemman tai Kelan suostumus on tarpeen, mikäli elatusvelvolliselle halutaan myöntää

ylimääräistä maksuaikaa elatusapuvelkojensa suorittamiseksi. (Oikeusministeriön ja oikeuslaitoksen virastojen www-sivut.)

Pääsääntöisesti esimerkiksi palkasta, eläkkeestä ja työttömyyskorvauksesta voidaan ulosmitata yksi kolmasosa. Suojaosuudeksi kutsutaan osuutta velallisen tulosta, joka jätetään aina ulosmittaamatta. Vuonna 2019 yksinelävän velallisen suojaosuus on 22,41 euroa päivässä. Suojaosuutta kasvattavat velallisen elatuksen varassa oleva puoliso sekä samassa taloudessa asuvat omat tai puolison lapset. Jokainen velallisen elatuksen varassa oleva henkilö kasvattaa suojaosuutta 8,04 euroa päivältä. Suojaosuuden tarkoitus on velallisen ja hänen perheensä toimeentulon takaaminen. (Oikeusministeriön ja oikeuslaitoksen virastojen www-sivut; Ulosottokaari 4 luku 48 §.)

4 LAPSEN HUOLTOON, ASUMISEEN, TAPAAMISOIKEUTEEN JA ELATUKSEEN LIITTYVÄT LAKIUUDISTUKSET

Lakimuutokset uudistavat lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyviä lakeja joulukuusta 2019 alkaen. Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2018) sekä eduskunnan vastauksesta (EV 175/2018) kyseiseen esitykseen käy ilmi, että lakimuutoksilla halutaan kohdentaa huomiota ja tehdä parannuksia muun muassa seuraaviin seikkoihin:

- Lapsen edun tulee ohjata kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa.
- Vuoroasumisen vaikutukset tulee selvittää sekä kyseisen asumismuodon edellyttämät muutokset etuuksia ja palveluja koskevaan lainsäädäntöön on tehtävä pikaisesti.
- On pyrittävä ennaltaehkäisemään, ja toisaalta ratkaisemaan mahdollisimman tehokkaasti, vaikeita ja pitkittyneitä lapsiriitoja kehittämällä ja vahvistamalla palveluja erotilanteisiin sekä tukimuotoja vanhemmuuteen ja parisuhteeseen.
- Olosuhdeselvityksen tekemisestä on annettava valtakunnallisesti noudatettavat ohjeet ja koulutusta. On myös arvioitava, tuleeko olosuhdeselvityksen tekemiselle säätää erikseen kelpoisuusvaatimukset.

- Lakiuudistuksen toimeenpanoa ja vaikutuksia on seurattava tarkasti sekä kiinnitettävä erityistä huomiota ”entistä laajempien lapsen huoltoa, asumista ja tapaamista koskevien sopimismahdollisuuksien ja sosiaaliviranomaisten toimivaltuuksien käyttöön, vuoroasumisen toimivuuteen sekä vieraannuttamiseen ja muuhun tapaamisoikeuden estämiseen tarkoitettujen keinojen tehokkuuteen” (EV 175/2018).

Laki lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta (192/2019) on siis vain osa laajempaa lakiuudistusta, jolla pyritään parantamaan erolasten oikeusturvaa ja asemaa ylipäätään kaikissa heitä koskevissa asioissa. Merkittävimpänä muutoksena elatuslakiin (704/1975) tulee kuudenteen lukuun lisättävä 14 a §, jonka mukaisesti 1.12.2019 lähtien tuomioistuin voi antaa elatusavusta väliaikaisen määräyksen, kun lapsen elatusta koskeva asia on saatettu vireille tuomioistuimeen ja jos se on tarpeen lapsen elatuksen turvaamiseksi. Väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta ja se on voimassa siihen saakka, kunnes tuomioistuin on käsitellyt asian ja antanut lopullisen päätöksensä. Tämä lisäys elatuslakiin mahdollistaa sen, että elatusasian ollessa vielä tuomioistuimen käsiteltävänä on lähivanhemmalla kuitenkin mahdollisuus saada lainvoimainen asiakirja, jonka toimeenpanoa hän voi hakea ja näin ollen saada väliaikaismääräyksen mukaista elatusapua lapselleen lopullista päätöstä asiassa odotellessaan.

5 POHDINTA

Elatusapuprosessi nykyisellään mahdollistaa sen, että lapsen lain mukainen oikeus riittävään elatukseen voi useassa prosessin vaiheessa jäädä vallan toteutumatta. Suuremmissa kaupungeissa aikaa lastenvalvojalle saattaa joutua odottamaan useita kuukausia, pahimmillaan jopa 3-5 kuukautta. (Siironen 2018; Surakka 2019.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että koko elatusapuprosessin alulle saattaminen viivästyy useilla kuukausilla. Mikäli vanhemmat keskenään eivät tänä aikana pysty oma-aloitteisesti sopimaan lapsensa elatuksesta, voi lapsi jo tässä vaiheessa jäädä ilman elatusta useaksi kuukaudeksi.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin toteaa vastauksessaan kanteluun Espoon lastenvalvojalpalveluiden saatavuudesta Espoon sosiaali- ja terveystoimen menetelleen lainvastaisesti laiminlyödessään kyseisten palvelujen järjestämisen niin, että palveluja olisi ollut tarjolla riittävästi kysyntään nähden ja että jonotusajat palveluihin eivät olisi venyneet kohtuuttoman pitkiksi. Kantelussa oli nimenomaan pyydetty oikeusasiamiestä ottamaan kantaa siihen, onko 3,5 kuukauden päähän annettu aika lastenvalvojalle kohtuullinen ja toteutuuko näin ollen lasten oikeusturva. Sakslin linjaa vastauksessaan, että muun muassa lapsen huoltoa, elatusta ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa on kyse lapsen kannalta keskeisistä oikeuksista, jotka nauttivat lisäksi kansainvälistä sopimussuojaa. (EOAK/7174/2017.) Apulaisoikeusasiamies toteaa lausunnossaan, että ”vanhempien eron yhteydessä kysymys on usein perheen kriisitilanteesta. Tuolloin palvelun saamisen pitkittymisellä voi olla kielteisiä vaikutuksia lasten ja vanhempien tapaamisten, lasten elatuksen ja lasten asioista päättämisen toteutumiseen sekä näiden kautta yleisemminkin lapsen hyvinvointiin ja lapsen etuun.” (EOAK/7174/2017). Vaikkakin tilanteen lastenvalvojan palvelujen saatavuuden osalta Espoossa kerrotaan parantuneen kantelun jälkeen, kärsivät eroperheet vastaavista ongelmista yhä muualla maassa (Siironen 2018; Surakka 2019).

Jonotusaikojen lisäksi ongelmallisia itse prosessin käynnistyttyä ovat tilanteet, joissa lapsenvalvojan tapaamisen yhteydessä elatussopimusta ei synny. Tällöin riski lapsen jäämiselle ilman elatusta on taas hyvin todellinen. Tällaisessa sopimuksettomassa tilassa elatusapuasiaan on lähdettävä hakemaan ratkaisua oikeusteitse. Tämän vaiheen ajallista kestoa on vaikea etukäteen arvioida, mutta kyse on kuitenkin useista kuukausista. Joulukuussa 2019 voimaantuleva lakimuutos mahdollistaa kuitenkin väliaikais määräyksen käyttämisen tilanteissa, joissa lapsen elatuksen turvaaminen sitä vaatii ja joissa elatusasia on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tämän lakimuutoksen turvin lapsella on mahdollisuus saada väliaikais määräyksen mukaista elatusta oikeusprosessin ajan eli lopullista elatusapupäätöstä odotellessaan. Tämä lakimuutos on selvästi askel oikeaan suuntaan ja edesauttaa lapsen edun ja oikeusturvan toteutumista. Lakimuutos ja sen valmisteluasiakirjat eivät kuitenkaan ota kantaa itse sopimuksettoman tilan mahdollisuuteen ja siitä aiheutuviin ongelmiin lapsen oikeusturvan kannalta. (EV 175/2018; HE 88/2018; Laki lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta 192/2019; LaVM 12/2018.)

Kelan maksamaan elatustukeen ja elatustukilakiin sisältyy oma problematiikkansa, jota jo aiemmin tässä opinnäytetyössä on pyritty avaamaan. Elatustuen ehdottomana edellytyksenä on joko sosiaalitoimen vahvistama elatussopimus tai tuomioistuimen päätös asiassa. Näin ollen tilanteissa, joissa elatussopimusta ei vanhempien välisissä neuvotteluissa synny ja elatusasiaa lähdetään ratkomaan oikeusteitse, ei lapsi tänä aikana ole oikeutettu myöskään elatustukeen. Elatustuki voidaan ymmärtää eräänlaisena lapsen elatuksen vähimmäisturvana, jonka yhteiskunta lapselle takaa. Ilman elatussopimusta jäävät lapset ovat ikään kuin prosessin väliinputoajia ja heidän asemansa on heikoin. Tuntuu hyvin kummalliselta, että nämä lapset jäävät myös ilman elatustukea eikä näin ollen yhteiskunnan tuki tavoita näitä heikoimmassa asemassa olevia lapsia lainkaan. Elatustukea ei myöskään ilman erityisen painavaa syytä myönnetä takautuvasti kolmea kuukautta pidemmältä ajalta (Elatustukilaki 7 §). Tilanteissa, joissa päätös elatusapuasiassa täytyy hakea tuomioistuimelta, on kolme kuukautta hyvin lyhyt aika. Kuten jo aiemmin on todettu, voi aikaa lastenvalvojalle pahimmassa tapauksessa joutua odottamaan useita kuukausia. Lisäksi elatusasian tuomioistuinkäsittely kestää useita kuukausia. Näin ollen lapsi ehtii elatusasiansa käsittelyprosessin aikana menettää oikeutensa takautuvasti usean kuukauden elatustukeen. Lakimuutos väliaikaismääräyksestä tulee osaltaan nopeuttamaan prosessia, sillä elatustukea voidaan hakea väliaikaismääräyksen turvin. Koko ongelmaa ei lakimuutos väliaikaismääräyksestäkään kuitenkaan ratkaise.

Kokonaisprosessin riipeys ja eri toimijoiden välinen kitkaton yhteistyö ovat avaintekijöitä nykyisenlaisen prosessin tehokkaassa toiminnassa. Elatusapuprosessin epäkohtien korjaaminen vaatii resursseja, joilla muun muassa lastenvalvojien palvelujen saatavuus voidaan paremmin taata, sekä lakimuutoksia, joiden avulla muun muassa elatustuen saatavuutta parannetaan ja tukea kohdennetaan paremmin juuri heikoimmassa asemassa oleviin.

Elatusapuprosessiin nykyisellään tehtävien parannusten lisäksi tulisi pohtia perustavammanlaatuisten muutosten mahdollisuutta ja niiden mahdollisia myötävaikutuksia lapsen oikeusturvaan. Lastenvalvojan toimivaltuudet ovat yksi esimerkki tällaisista mahdollisista muutoskohteista. Lastenvalvojan tehtävistä ei tällä hetkellä ole säädetty lainsäädännössä muuten kuin isyyslaissa (11/2015) sekä viime vuonna voimaan tulleessa äitiyslaissa (253/2018). Lastenvalvojan tehtävät rajoittuvat näiden lakien

perusteella isyyden ja äitiyden selvittämiseen sekä näiden tunnustamisen vastaanottamiseen ja isyys- sekä äitiysoikeudenkäynteihin. Käytännössä lastenvalvojien hoidettavaksi on kuitenkin vakiintunut myös lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamiseen ja elatukseen liittyvien sopimusten laadinta ja vahvistaminen, sekä vanhempien neuvonta ja ohjaus näiden asioiden ja sopimusten tiimoilta. (EOAK/7174/2017; Surakka 2019.) Tämä jo käytännössä vakiintunut tehtävä tulisi kirjata lainsäädäntöön, ja samassa yhteydessä lastenvalvojan toimivaltuuksia tulisi pohtia uudelleen. Lastenvalvojilla on nyt jo käytössään Oikeusministeriön ohje lapsen elatuksen tarpeen määrittämiseksi sekä työkalut vanhempien maksukykyjen arvioimiseksi. Mikäli vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen elatusavusta, tulisiko lastenvalvojalla jo tässä vaiheessa elatusapuprosessia olla valtuudet määrittää elatusavun määrä ja suorittamistapa? Voitaisiinko ajatella, että tulevaisuudessa jo lastenvalvoja voisi varhaisessa vaiheessa elatusapuprosessia antaa ikään kuin väliaikaismääräystä vastaavan ”lausunnon” elatusavusta jos lapsen oikeus elatukseen uhkaa muutoin jäädä toteutumatta. Tämä lastenvalvojan lausunto olisi yhtä lailla toimeenpanokelpoinen asiakirja kuin elatussopimus tai tuomioistuimen päätös nykyisellään ovat. Tämän lausunnon turvin lähivanhempi voisi siis ryhtyä toimenpiteisiin lapsensa elatuksen turvaamiseksi. Lastenvalvojan lausunnon elatusavusta voisivat vanhemmat toki niin halutessaan riitaannuttaa tuomioistuimessa ja näin ollen yhä hakea elatusavun määritystä oikeusteitse. Tämän prosessin aikana kuitenkin lastenvalvojan lausunto olisi lainvoimainen ja turvaisi lapsen oikeutta elatukseen. Tämä muutos saattaisi merkittävästi parantaa lapsen oikeusturvaa, ja muutoksen myötä elatusapuprosessin pitkittymisestä ei kuitenkaan joutuisi kärsimään lapsi, joka vanhempiensa eron ja sen seurauksiin on kuitenkin täysin syytön.

6 ARVIOINTI

Tässä opinnäytetyössä on selitetty ja kuvattu elatusapuprosessia ja sen eri vaiheita kuten työn tavoitteeksi oli alun perin asetettukin. Lisäksi opinnäytetyö vastaa työn alussa asetettuun tutkimuskysymykseen siitä, mitä tapahtuu lapsen elatukselle tilanteessa, jossa vanhemmat eivät pääse sopimukseen elatusavusta eron jälkeen. Edellä mainittujen tavoitteiden osalta tämä opinnäytetyö on siis täyttänyt tarkoituksensa. Työn

tarkoituksena oli myös tarkastella elatusapuprosessin mahdollisia epäkohtia ja niiden vaikutusta lapsen oikeusturvaan ja oikeuksien toteutumiseen. Myös tämän tavoitteen osalta opinnäytetyö on onnistunut löytämään ja osoittamaan elatusapuprosessin epäkohtia sekä kommunikoimaan niiden vaikutuksesta lapsen oikeusturvaan.

Opinnäytetyössä on pyritty eheään ja luettavuudeltaan mahdollisimman miellyttävään lopputulokseen ja tästä syystä työssä on päädytty etenemään elatusapuprosessin tosiasiallisen kulun mukaisessa järjestyksessä ja tätä tarkoitusta palvelleen on päädytty myös kirjoittamaan teoria ja empiria työhön limittäin. Näillä valinnoilla lopputuloksena on aikaansaatu yhtenäinen, loogisessa järjestyksessä etenevä esitys elatusapuprosessista ja sen eri vaiheista. Opinnäytetyön tutkiminen ja kirjoittaminen etenivät myöskin elatusapuprosessin tosiasiallisen kulun mukaisessa järjestyksessä, jolloin sekä teoriaa että empiriaa kartoitettiin, kerättiin, tutkittiin ja kirjoitettiin limittäin. Teoriaan ja aineistoon perehdyttiin työn edetessä yhtäaikaaisesti ja ne kävivät jatkuvaa vuoropuhelua keskenään. Tämä käy ilmi myös opinnäytetyön tekstin rakenteesta, jossa teoria ja aineisto elävät sovussa rinta rinnan, eikä niitä olekaan pyritty eristämään omiin, erillisiin osioihinsa. Jo varhaisessa vaiheessa työn toteutusta pohdittaessa, tämän lähestymistavan havaittiin johtavan työn kokonaisuuden ja tutkittavan opinnäytetyöongelman kannalta parhaaseen lopputulokseen.

Oman oppimisen näkökulmasta tämä opinnäytetyöprosessi on ollut äärimmäisen mielenkiintoinen ja ajoittain myös hyvin haastava. Mielenkiintoisen prosessista on tehnyt aiheen moniulotteisuus ja sen hyvin ajankohtaiset yhteiskunnalliset ja oikeuspoliittiset liittymäkohdat. Haastavan prosessista on tehnyt se, että aihe oli minulle entuudestaan tuttu ja jokseenkin omakohtainen. Näin ollen työn edetessä on useaan otteeseen täytynyt tarkistaa, etteivät aiheeseen liittyvät esioletukset tai esiyymmärrykset ole päässeet liiaksi ohjailemaan opinnäytetyön suuntaa ja teorian sekä aineiston tulkintaa. Neutraalin tutkimusotteen säilyminen on siis vaatinut tietoista panosta ja tarkistusta matkan varrella.

LÄHTEET

Elatustukilaki 29.8.2008/580 muutoksineen.

EOAK/7174/2017. Apulaisoikeusasiamiehen vastaus kanteluun Espoon lastenvalvojapalveluiden saatavuudesta. <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/7174/2017>

Eriksson, P. & Koistinen, K. 2014. Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus. Viitattu 15.9.2019. <http://hdl.handle.net/10138/153032>

EV 175/2018. Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hakalehto, S. 2018. Lapsioikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent.

HE 88/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Heinonen, H., Tervola, J. & Laatu, M. 2010. Haastavat asiakkuusprosessit Kelassa: Tutkimus haastavista asiakasryhmistä ja sosiaaliturvan (toimeenpanon) ongelmista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Helsingin kaupungin www-sivut. 2019. Valmistautuminen lastenvalvojan tapaamiseen sopimusasioissa. Viitattu 24.7.2019. <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aak-kosittain/perho/lastenvalvojat/tapaaminen-sopimusasioissa/>

Isyyslaki 13.1.2015/11 muutoksineen.

Kangas, U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Keinänen, A. & Väättänen, U. 2016. Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? Teoksessa Miettinen, T. (toim.) Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy, 246-271.

Kelan www-sivut. 2019. Viitattu 20.8.2019. <https://www.kela.fi/elatustuki>

Kelan www-sivut. 2019. Elatusapuvelan perintä. Viitattu 16.8.2019. <https://www.kela.fi/documents/10192/3239458/Elatusapuvelan%20perint%C3%A4.pdf>

KKO 1999:122

KKO 2003:105

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704 muutoksineen.

Laki lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta 8.2.2019/192.

LaVM 12/2018. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamiseksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Litmala, M. 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY lakitieto.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4 muutoksineen.

Oikeusministeriö. 2007. Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Viitattu 16.9.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-423-3>

Oikeusministeriön ja oikeuslaitoksen virastojen www-sivut. 2019. Viitattu 29.10.2019. <https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index/velallisenaulosotossa/palkanulosmitaus.html>

Oikeusturva. MOT Kielitoimiston sanakirja. Viitattu 30.10.2019. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>

Pitkäranta, A. 2009. Laadullisen tutkimuksen tekijälle. Viitattu 20.10.2019. https://moodle3.samk.fi/file.php/997/Laadullisen_tutkimuksen_tyoeikirja_2009.pdf

Rimmi, R. 2015. Lapsen elatusapu nojaa sosiaalitoimen tekemään laskelmaan. Viitattu 24.7.2019. <https://www.taloustaito.fi/vero/lapsen-elatusapu-nojaa-sosiaalitoimen-tekemaan-laskelmaan/>

Siironen, S. 2018. Jonottaminen lastenvalvojalle on eroperheiden piina – Pahimmillaan lapsi ei tapaa toista vanhempaansa kuukausiin. Viitattu 5.11.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10005808>

Siviilisäädyn muutokset 2017. 2017. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 muutoksineen.

Surakka, J. 2019. Apulaisoikeusasiamies kiinnitti Espoon kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluiden huomiota eroperheille tarkoitettujen palveluiden riittävään saatavuuteen lastenvalvojien palveluiden osalta. Viitattu 5.11.2019. <https://www-edilex-fi.lil-lukka.samk.fi/uutiset/58682?allWords=lastenvalvoja&offset=1&page=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=698184>

Ulosottokaari 15.6.2007/705 muutoksineen.

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista. 1991/60, SopS 60.

Äitiyslaki 20.4.2018/253 muutoksineen.

LIITE 1

ELATUSAPUPROSESSI